

Hollola Kirkkailanmäki

Rautakautisen ja keskiaikaisen
kalmiston kaivaus 1978–1979

Anna-Liisa Hirviluoto

(Koonnut Katja Vuoristo 2010)

MUSEOVIRASTO

Sisällysluettelo

Arkisto- ja rekisteritiedot	2
Johdanto	3
Vuoden 1978 kaivaukset	4
Vuoden 1979 kaivaukset	7
Yhteenveto	8
Diapositiiviluettelo	10
Karttaluettelo	11
Kartat	12
Piirroksat	33
Kuvataulut	34

Liitteet   Luuanalyysi

Arkisto- ja rekisteritiedot

Anna-Liisa Hirviluoto tutki vuosina 1978–79 Hollolan Kirkkailanmäen rautakaudelle ja keskiajalle ajoittuvaa ruumiskalmistoa, mutta kaivausraportti jäi tuolloin toimittamatta. Hirviluoto kirjoitti tutkimuksista lyhyen kertomuksen vuonna 1999, mutta raportin kokoaminen jäi kesken. Kaivauksiin liittyvistä kartoista vain muutama on piirretty puhtaaksi. Kirkkailanmäeltä on otettu useita valokuvia sekä diakuvia, mutta vain osasta on säilynyt kuvatekstit.

Kirkkailanmäen kaivausraportti ja kartat on koottu yhteen vuonna 2010, kokoojana on ollut Katja Vuoristo. Kaivauskuvista on luetteloitu WebMuskettiin ne diapositiivit, joista on säilynyt kuvatekstit. Mustavalko- ja värinegatiiveja ei ole luetteloitu, vaan kehitetyt kuvat sekä negatiivit on liitetty raportin loppuun. Osa kuvista on laitettu jo aikaisemmin kuvatauluihin, mutta suurin osa on luokiteltu vuositietojen mukaan kirjekuoriin. Raporttiin on lisätty arkisto- ja rekisteritiedot sekä sisällys-, kuva- ja karttaluettelo. Puhtaaksi piirrettyjen karttojen lisäksi ne originaalikartat, joita ei ole piirretty puhtaaksi, on liitetty raporttiin. Kohteen arkistotietoihin on merkitty myös tiedot kaivausten jälkeisistä tutkimuksista ja löydöistä.

Helsingissä 13.10.2010

Katja Vuoristo, FM

Kohteen tiedot

Kohde: Hollola Kirkkailanmäki

Tutkimus: Rautakautisen ja keskiaikaisen ruumiskalmiston kaivaus

Toteuttaja: Museoviraston arkeologian osasto

Kaivauksenjohtaja: Anna-Liisa Hirviluoto

Kenttätyöt: 1978–1979

Tutkimusraportti: Anna-Liisa Hirviluoto 1978–1979 (koonnut Katja Vuoristo 2010), Museoviraston arkeologian osaston arkisto

Peruskartta: 213312 Sairakkala

Koordinaatit: pkoo: 6764723, ikoo: 3416244, Z/m.mpy alin: 125,00, ylin: 130,00

Kuvat: Diapositiivit D61591:1–38 (dioista osa ja mustavalkonegatiiveista kaikki luetteloimatta)

Kaivauslöydöt: KM 20450 (1978) ja KM 21112 (1979)

Kohteen tutkimukset:

1935 Jorma Leppäaho, kaivaus

1936 Helmer Salmo, kaivaus

1962 Pirkko-Liisa Lehtosalo, inventointi

1963 Anna-Liisa Hirviluoto, tarkastus

1979 Jussi-Pekka Taavitsainen, koekaivaus

1987 Anna-Liisa Hirviluoto, koekaivaus

1988 Hannu Poutiainen, inventointi

1989 Sirkka-Liisa Seppälä ja Maija Tusa, koekaivaus

1991 Sirkka-Liisa Seppälä, kaivaus

2004 Antti Bilund, inventointi

Muut löydöt:

KM 10048 Pari soikeita kupurasolkia

KM 10137 Kalmistolöytö

KM 10143 Kuolaime

KM 25061 Löytöjä

KM 26715 Asuinpaikkalöytö?

Tiivistelmä: Kalmisto sijaitsee Hälvälän koulusta noin 300 metriä lounaaseen Koskimyllyn paikallistien molemmilla puolilla. Kalmiston keskeisimmät osat rajautuvat todennäköisesti länteen ja etelään viettävälle kumpareelle. Paikalta tunnetaan yli 130 ruumishautaa, joista suurin osa on todettu tutkimuksissa esineettömiksi. Haudoista löytyneet harvat esineet ajoittuvat ristiretkiajalle (Ailion H-tyypin soikeat kupurasoljet, pienet hevosenkenkäsoljet) sekä varhaiskeskiajalle (kehäsoljet, ristiriipus, ristikkoriipus, brakteaatit). Ruumishautojen päältä on löydetty myös useiden polttohautausten jäännöksiä. Paikannimien perusteella on otaksuttu, että kalmistoon saattaisi liittyä kirkonjäännöksiä.

Johdanto

Hollolan Kirkk ailanmäki sijaitsee 8 km Hollolan keskiaikaisesta kirkosta etelään, Porvoonjoen lähdejokiin kuuluvan Autjoen itäpuolella, Nohkolan kylästä Jarvalaan vievän kylätien molemmilla puolilla ja alla. Viime vuosina rakennettu uusi tie Tampere-Lahti kulkee välittömästi kalmistoalueen pohjoispuolella.

Maasto: Kalmisto sijaitsee Untilan peltovainioiden saartamassa mäessä ja sen lounaaseen ja länteen viettävässä rinteessä. Kalmistosta ei ole maan päällä erottuvaa merkkiä lukuunottamatta muistokiveä, joka on pystytetty kylätien itäpuolelle. Ainakin aikaisempina vuosikymmeninä muistomerkillä on kokoonnuttu tärkeinä merkkipäivinä. Mm. talvisodan kynnyksellä kertausharjoituksiin lähteneet miehet ja pitäjäläiset kokoonuivat muistomerkillä.

Tiealuetta lukuunottamatta suurin osa kalmistoa on viljeltyä peltoa. Maapohja on mäen yläosassa aaltomaiseksi kuvioitunutta savensekaista hiekkaa. Tämantapaisessa maapinnassa hautakuviot saattoi erottaa selvästi. Todennäköisesti kylätien rakentamisen yhteydessä mäenrinnettä on tasoitettu ja tästä syystä vuosina 1978-1979 tutkitut haudat olivat lähellä maanpintaa. Varsinkin mäen ylärinteestä löytyi rikottujen hautausten jäännöksiä.

Tutkimuksen aloittamiseen liittyviä taustatietoja:

Paikannimi, Kirkk ailan mäki (Kirkkoaidan mäki), on säilyttänyt tiedon sen luonteesta muinaisena kalmistona ja kirkonpaikkana. Paikkaan liittyvien tarinoiden mukaan mäkeen olisi haudattu kasakoita. Ensimmäiset arkeologiset löydöt paljastuivat vasta 1935, jolloin puhelinpylvästä varten tien länsipuolelle kaivetusta kuopasta paljastui rautakauden päätösvaiheeseen ajoittuvia naisenkoruja (KM 100481:1-2). Kaivaukset keskitettiin kuitenkin 1930-luvulla kylätien itäpuolelle, vaikka näin jälkikäteen ajatellen olisi kannattanut aloittaa kaivaukset koruhaudan vierestä. Vaikeutena oli kuitenkin 1930-luvulla tien länsipuolella sijainnut lato, Malinin lato, joka peitti suuren osan kalmistoa. Kun sitten lato purettiin 1970-luvulla, paikalta löytyi selviä kalmistomerkkejä, mm. ihmisen luita.

Tästä syystä Hollolan kotiseutuyhdistys ehdotti museovirastolle, että paikalla voitaisiin suorittaa kaivauksia. Koska museovirastolla ei ollut varoja tähän tutkimukseen, kaivauksen rahoitus järjestyi siten, että kotiseutuyhdistys järjesti työvoiman arkeologiasta kiinnostuneista harrastajista, joille ei maksettu palkkaa, mutta he saivat ilmaisen aterian Messilän kartanon eriomaisesta keittiöstä. Kotiseutuyhdistys maksoi myös kartanpiirtäjien palkat. Allekirjoittanut vastasi kaivauksen johtajana museoviraston palkkaamana työntekijänä. Kartanpiirtäjänä toimi Esa Suominen ja vuonna 1979 Eeva Rajala. Näihin järjestelyihin suostuttiin, koska arveltiin, että kaivaus tulisi olemaan lyhytaikainen,

mutta toisin kävi . Hollolan kotiseutuyhdistyksen jäsenet hoitivat osuutensa innokkaasti, ja siten, että kaivaustyövoiman miehitys oli aina ennalta sovitun mukainen. Erityisen kiitosmaininnan ansaitsee fil. maist. Tellervo Pullinen. Näin jälkeen päin muistelen kiitollisuudella kotiseutuyhdistyksen mittavaa panosta tuloksiltaan ainutlaatuiseksi osoittautuneen kaivauksen loppuunsaattamiseksi.

Vuoden 1978 kaivaukset

Kaivaustekniikasta:

Kaivausalue sijaitsi kokonaan kylätien itäpuolella,. Sitä rajoitti pohjoisessa mäen laella ollut pieni omakotitaa ympäröivä metsikkö, idässä tie ja länsi-lounaassa jokilaaksoon viettävä peltorinne. Kaivaus aloitettiin metsään rajoittuvalta alueelta, jossa oli ollut latorakennus. Linjat vedettiin pohjois-etelä ja länsi-itäsuuntaisina ja alue ruudutettiin 2x2 neliöihin. Ruudut merkittiin kirjain- ja numerotunnuksin. Jokainen löytö sai oman numeronsa.

Kiintopisteeksi valittiin muistomerkin edessä oleva rajapyykki. Lukema oli 1.25. Pinta-vaaituskartta piirrettiin mittakaavassa 1:25 ja hautakartat mittakaavassa 1:10. Rungas-löytöisimmät kohteet merkittiin karttaan mittakaavassa 1:1.

Koska tutkimusalueen yläosa on maantasoituksen yhteydessä tuhoutunut, siitä tavattiin ainoastaan jäännöksiä rikotuista haudoista. Aluksi niitä yritettiin numeroida, mutta kun osoittautui, ettei luiden ja vähäisten löytöjen sekamelskasta syntynyt ehjää kokonaisuutta, numeroinnista luovuttiin. Näin jäi käyttämättä numerot 1 ja 2. Tuhoutuneelta alueelta saadut löydöt lueteltiin irtolöytöinä.

Hauta 1 (KM 20450: 1-9)

Hautaus paljastui läheltä maanpintaa. Ensimmäisenä havaittiin haudan pitkiä reunoja kehystävät suklaanruskeat juovat, ilmeisesti arkuntapaisen laitteen jäännöksiä. Puiden syyt kulkivat haudan pituussuunnan mukaisesti. Haudan suunta oli lounais-koillinen. Haudan koillispää oli tuhoutunut viereisen ojan kaivuun yhteydessä. Ehjästä lounaispäästä paljastui arkun poikkipuu sekä pitkien sivujen jatkeena olleet kantorivat. Pääkallon jäännökset olivat haudan lounaispäässä, poikkipuussa kiinni. Pää oli taipunut sivutain oikealle. Kädet olivat ristissä keskivartalon kohdalla. Pitkät luut, selkänikamat ja käsien luut olivat säilyneet, mutta jalkaterien luut olivat hävinneet.

Päälaelta löytyi jo kaivauksen alkuvaiheessa ruskeaa karvantaipasta ainetta. Aluksi luulimme sitä turkiksen jäännökseksi, mutt tarkempi tutkimus johdatti meidät yllättävään havaitoon. Päälaen kohdalla oli pitkistä hiuksista koottu nutturan jäännös. Se oli poikkipuussa kiinni. Pääkallo ja hiuslaite kuljetettiin ehjänä kokonaisuutena museovieraston laboratorioon. Siitä ei löydetty myöhemminkään mitään, joka selittäisi hiusmassan säilymisen. Ainoaksi selitykseksi jään poikkipuu, joka oli päälaessa kiinni. Olisivatko siinä olleet aineet voineet vaikuttaa hiusmassan säilymiseen?

vainajan molemmista ranteista löytyi rannerenkaat. Oikeassa kädessä olleen rannerenkaan (KM20450:1, löytönumero 34) sisällä oli ranneluita, rannerenkaan päällä harso- maista, kaksiniitistä tekstiinä tuohennäköistä massaa. Tarkemmissa tutkimuksissa (11.1.1999, Leena Tomanterä) se on määritetty havupuuksi. Vainaja on ilmeisesti

haudattu mäntypuusta tehdyssä arkussa., arkunnauloja ei löytynyt. Vasemman käden rannerengas(KM 20450: 2 ,löytönumero 35) on samanlainen kuin edellinen. Myös sen päältä löytyi harsomaista kangasta ja päälimmäisenä puumasaa, siis mäntypuuta.

Hauta IV (KM 10- 37)

Hautauksen arkkuun liittyvät osat , reunalaudoituksen vähäinen ruskea massa, haudan pituussuunan mukainen ja päätylauta tulivat esiin välittömästi peltokerroksen alta n. 10 cm:n syvyydestä. Haudan suunta oli luoteiskaakkoinen, pää luoteessa. Hautaus paljastui välittömästi puusta tehdy arkun rakenteisiin liittyvien jäännösten vierestä, n. 20 cm:n syvyydestä. Vainaja oli maassa selällään, pää taivutettuna kaakkoon, kädet taivutettuna ristiin keskiruumin kohdalla.

Keskiruumiin kohdalta, vainajan vasemmalta sivulta löytyi puukko (KM 20450:10, löytö 4:12). Puukon terä oli hautaan päin. Esine oli maasa lähes haudan pituussuunnassa. vasemmalla lonkkaluussa kiinni. Puukon päällä oli tekstiiliä ja alla oli kaksiniitistä tekstiiliä. Puukon vieressä oli rautaisen rintaketjun silmukka (rintaketjuun liittyvästä tutkimuksesta tarkemmin Leena Tomanterän selvitys).

Jalkopäästä vasemman jalan sivulta löytyi hannunvaakunan muotoinen koriste, jonkin tekstiilin päälle aplikoitu (KM 20450:11, löytö 4;18). koriste. Se oli maassa oikein päin. Jalkojen välissä oli spiraalikoriste (KM 20450: 12, löytö 4:16). Jalkojen välistä löytyi lisäksi hannunvaakunakoriste (KM 20450:13, löytö 4:17). Vasemman jalan sisäpuolella oli lähellä lonkkaa pronssispiraaliputki (KM 20450: 14,löytö 4:14). Oikean lonkkaluun kohdalta löytyi lisäksi kolmilehtispiraali (KM 20450: 15, löytö 4:16). Edellä kuvatut irralliset spiraali koristeet ovat joko nauhan pääterokoristeita tai jonkin vaatteen, ehkä viitan päälle ommeltuja.. Ne löytyivät hautauksen pintatasosta. Mahdollisesti ne ovat vainajan päälle levitetyistä vaipasta.

Oikeassa kädessä oli rannerengas (KM 20450:18, löytö 4:10), samanlainen kuin haudasta !. Renkaan aukko oli maata vasten. Rannerenkaan alla, mustassa mönjässä oli korvalusikka (KM 20450: 20) poikittain haudan pituussuuntaan nähden. Korvalusikan vieressä, sen yläpuolella oli kankiketju (20450; 20) ja siinä kiinni rautainen ketju (KM 20450: 21). Vyötärön tasolta korvalusikasta ylöspäin pääpuolen suutaan tavattiin poikittaisessa asennossa haudan pituussuuntaan nähden spiraalirivi (KM 204050:22. Vasemmalla kädessä oli samanlainen rannerengas kuin oikeassa (KM 20450:25, löytö 4;6).

Vasemman olkapään kohdalla oli soikea kupurasolki (KM 20450:27, löytö 4:4) maassa siten, että soljen valuvika oli haudan pääpuoleen päin. Oikean olkapään kohdalla löytyi myös samanlainen kupurasolki (KM 20450: 28, löytönumero 4:3). Se oli myös maassa oikein päin. Soljen alla oli tekstiiliä yhtenä paakkuna. Olkasolkien välistä löytyi spiraaliputkea ja ketjunjakajat (KM 20459: 29-30, löydöt). Niiden päällä oli puunsyytä, syyt pohjois-eteläsuunnassa.. Vasemman käden rannerenkaan vierestä löytyi hannunvaakunan muotoinen spiraalikoriste (20450: 26, löytö 4:26). Oikean ketjunjakajan vierestä löytyi mosaiikkihelmi(KM 20450: 23, löytö 4:21). Toinen helmi löytyi oikean silmäkuopan kohdalla (KM 20450: ,löytö 4:2). Kupurasolkien alapuolella haudan keskivaiheilla oli musta paakku, joka sellaisenaan vietiin museoviraston laboratorioon.

Leena Tomanterä on tutkinut sen. Liittinä on hänen selvityksensä tutkimusten tuloksista. Poikkeuksellisen runsaslöytöinen hauta IV paljastui vasta kaivausten loppuvaiheessa. Tästä syystä oli onnekasta, että tri. Pirkko-Liisa Lehtosalo-Hilander tuli tutustumaan kaivauksiin nimenomaan hauan IV kaivausvaiheessa. Hän helpotti kiperää tilannetta osallistumalla haudan kaivauksiin.

Hauta V (KM 20450: 38-55)⁵⁷

Haudan suunta oli luoteis-kaakko, pää kohti luodetta. Vainaja makasi maassa selällän pää hieman taipuneena. Oikea käsi oli vyötäröllä vasen taivutettuna ylöspäin, sormet rinnalle taivutettuina. Molemmilla olkapäillä oli kupurasoljet oikeanpuoleinen solki (KM 20450: 45, löytönumero 5:2), vasemmanpuoleinen solki (KM 20450:39, löytönumero 5:2).

Oikeasta olkasoljesta roikkui ketjunjakaja (KM 20450:43, löytö 5:6). Ketjunjakajassa kaksi ketjua, toinen nahkainen. Nahkahihnan päässä lapionmuotoinen riipus (KM 20459:42, löytö 5:6). Riipuksen alla kaksiniitistä tekstiiliä. Vasemman kyynärpäähän kohdalta löytyi puukko (KM20450:38, löytö 5-9). Puukon alla oli puunsyötä. Oikean käden sormessa oli umpinainen sormus (KM 20450: , löytö,5::3).

Haudasta löytyi lisäksi helmiä kaulan kohalta sekä vainajan keskikohdalta ketjun vierestä, jotka ilmeisesti ovat kuuluneet ketjulaitteeseen. Osa helmistä löydettiin vasta museoviratossa.

Ruudussa K-8 oli haudan tasolla, sen länsipuolella, neliönmuotoinen kaksikerroksinen latomus. Sen ympärillä oli tummaa maata, mutta siitä ei löytynyt mitään kalmistoon liittyvää. Latomus ei vaikuttanut liesikiveykseltä, siis jonkinmoiselta uhritulien pitopaikalta.

Vuonna 1978 tutkitista haudoista ei löytynyt muita esineellisiä hautoja. Esineettömistä haudoista voidaan todeta seuraavaa:

Hauta VI, suunta	(KM 20450: ~~71-75~~). : 76 - 77
Hauta VII, suunta	(KM 20450 : 78 - 82)
Hauta VIII, suunta	(KM 20450: 83-86).
Hauta IX, suunta	(KM 20450: ~~87-92~~). 120 - 131
Hauta 10, suunta	(KM 20450: ~~93-95~~). 132 - 139
Hauta 11, suunta	(KM 20450: ~~96~~). 140 - 147
Hauta 2	(KM 20450: 71 - 75)

Irtolöydöt

+ irtolöytöjä
20450: 87-105
ja : 148-199

+ luukätkö
20450: 106-119

Irtolöydöiksi nimetyt esineet ja luunsirpaleet ovat kokonaan tuhoutuneista haudoista. Ne olivat lähellä maan pintaa. Esimerkiksi jotkut esineistä paljastuivat ankaran rankkasateen jälkeen. Esinekokonaisuuksia ei löytyyt. Esimerkiksi johonkin hihnaan kuulunut hela (KM 20450:58) tai kaulanauhan koriste (KM 20450:60) löytyivät yksittäisinä osina. Soikea kupurasolki (KM 20450: 69) oli maassa nurinpäin. Arvokkain irtolöydöistä oli luukätkö (KM 20450: ~~97~~). Paikalla oli palaneita luita soikion muotoisella alueella, missä oli tuhoutuneiden hautojen jäännöksiä. Kaivauksissa ei näin ollen ilmennyt, minkälaisen haudan päällä luukätkö on ollut.

↓
: 171 - 173 (ruutu K-9)

: 182 (ruutu L-9)

Alanumerointiin tehty korjaukset luetteloinnin
yhteydessä 11.9.2013 Katarina Nurminen

Vuoden 1979 kaivaukset

Vuoden 1979 kaivaukset sijoituivat edellisenä vuonna tutkitun alueen eteläpuolelle. Kaivauksissa käytettiin samaa koordinaatistoa ja kiintopistettä kuin edellisenä vuonna. Kaivaustyövoima saatiin Hollolan kotiseutuyhdistykseltä. Kartanpiirtäjänä toimi Eeva Rajala. Kaivauksiin osallistui myös Jussi Pekka Taavitsainen.

Hauta XII. Hautauksen suunta oli lounais-koillinen. Vainaja oli maassa selällään, kädet olivat ristissä rinnan päällä, pääkallo oli litistynyt. Arkun reunakuviot erottuivat maassa ruskeina juovina. Kantorivan jälki näkyi haudan lounaisosan luoteiskulmassa.

Hauta XIII. Hautauksen suunta oli lounais-koillinen, pää lounaassa. Vainaja oli maassa selällään, kasvot käännettyinä kaakkoon. Vasen käsi oli koukistettu ylöspäin. Arkun jäännöksiä, ruskeita juovia haudan pituussuunnassa. Puunjäännöstä oli myös rinnan kohdalla sekä jalkojen välissä, ehkä arkun kansilaudasta. Päädyssä erottui arkun puuta.

Hauta XIV. Haudan suunta oli lounais-koillinen, pää lounaassa. Vainaja oli maassa selällään, kädet ristissä vyötärön tai rinnan kohdalla. Pää oli taivutettu sivulle kasvot kaakkoon. Koska rinne vietti jyrkästi lounaaseen, pää oli alempana kuin jalat. Vatsan kohdan peittivät vahvat puunsiyöt, haudan pituussuunnan suuntaiset. Tämä osa hautaa kipsattiin ja vietiin sellaisenaan museoon. Puupeitteen alta löytyi vyön jäännös, ehkä 1300-luvulta. Leena Tomanterä on tutkinut vyölaitteen. Liitteenä on hänen selostuksensa tutkimuksen tuloksista.

Muita löytöjä tuli esiin seuraavasti: Haudan keskeltä, ehkä solisluun tai kaulan kohdalta löytyi nahkahihnan kulma (löytö 14:1). Oikean koukistetun käden kyynärpäähän kohdalla löytyi melkein lasimaista kuonaa, ehkä rautaa (löytö 14:3). Sen vieressä oli tekstiiliä? (löytö 14:2). Oikean käsivarren sisäpuolelta 14:1 vierestä löytyi lasimassahelmi, joka särkyi ylösnostettaessa (löytö 14:4).

Sen alla oli paakku, jossa päällimmäisenä oli tekstiiliä. Vasemman käsivarren ulkosivussa oli pronssihela ja nahkahihnaa. Samanlaista hihnaa oli vatsan kohdalla olleessa paakussa, joka vietiin yhtenä kipsauttuna klönttinä museoon.

Hautaan kuuluneet ensimmäiset merkit tulivat esiin melkein peltomaan alta. Haudan pohja oli n. 40 cm:n syvyydessä.

Hauta XV

Haudan suunta oli lounais-koillinen, pää lounaassa. Hauta oli pienikokoinen, vaikutti lapsen haudalta haudalta, 50 cm pitkä ja 23 cm leveä. Molemmilta sivuilta löytyivät rautakahvat (15:1-2).

Haudan keskikohdan peittivät puunsiyöt, joiden suunta oli haudan pituussuunnan mukainen. Puun peittämä massa kipsattiin ja avattiin museossa. Siellä puumassasta löytyi ainoastaan raajan luita yhdessä kasassa. Todennäköisesti kyseessä ei ollut lapsen hauta.

Hauta XVI

Haudan suunta oli lounais-koillinen, pää lounaassa. Hauta oli sekava, todellinen luukasautuma, raajojen luita sekä selkänikaman luita sekaisin.

Hauta XVII

Hautakuvio oli epäselvä. Kuopassa oli luita sekaisin. Joukkohauta ?

Hauta XVIII

Erittäin tuhoutunut hauta. Lounais-koillisuuntainen. Ruskeiden juovien perusteella saattoi erottaa haudan suunnan. Haudan pohjoisella pitkällä reunalla oli hiilijuova. Luut olivat maassa sekaisin.

Hauta XXIX

Hauta sijaitsi kellarikuopan reunassa., sen lounaispuolella. Luut olivat erittäin hyvin säilyneet. neet. Hauta jätettiin kaivamatta. Se peitettiin muovilla ja maalla.

Hauta XX

Koillis-lounaissuuntainen, pää koillisessa. Peltomaan vahvuus 10 cm, haudan pohja peltomaan pinnasta 51 cm. Hautakuopan reuna erottui maassa erittäin hyvin, samoin arkun reunakuviot. Haudan lounaispuolella erottui maan pinnassa toinen hautakuvio. Sitä ei tutkittu.

Hauta XXI

Haudan suunta oli lounais-koillinen, pää lounaassa, taivutettuna oikealle, siis etelään. Arkun reunapuut erottuivat maassa selvästi, erityisesti koillispään kantorivat erottuivat selvästi.

Irtolöydöt

Vuonna 1979 kaivetulta alueelta löytyi vähän esineitä hautaa 14 lukuunottamatta. Kun sitten tarkastettiin vielä vuoden 1978 kaivausalueen pohjoisreunaa, löydettiin kaksi pronssikorua. Toinen oli hihnanjakaja. Se oli maassa oikeinpäin. Siinä oli nahkahihnaa sekä tekstiiliä. Esinettä ympäröivä maa oli tummaa ja ympärillä luita sekavassa järjestyksessä. Toinen oli rannerengas. Sen ympäriltä löytyi myös luita. Tälläkään paikalta ei pystytty paikallistamaan hautakuviota.

Yhteenveto

Alue tutkittiin siten, että myös hautojen välialueet puhdistettiin pohjatasoon. Hautakartasta ilmenee, että paikoin hautaukset olivat maassa väljästi, päinvastoin kuin tien itäpuolella, jossa oli pelkästään keskiaikaisia hautoja. Myös vuosina 1978 ja 1979 tutkituista haudoista osa oli keskiaikaisia. Niiden suunta oli lounais-koillinen, pää lounaassa, lukuunottamatta hautaa 20. Tutkitun alueen eteläosassa hautasyvyys oli vähäinen, peltomaan alla n. 40-50 cm. Tutkimusalueen pohjoisosassa hautalöytöjen päällä oli lähes ainoastaan peltomultakerros. Kuten jo on todettu, paikalla on tasoitettu maata. Maan

pintaa on sen yhteydessä rikkoontunut ja varmasti myös siinä yhteydessä, kun paikalla ollut Malinin latoa rakennettu ja myöhemmin purettu.

Tutkimuksissa todettiin, että kalmistoaluetta ei jatku pohjoissuuntaa. Sen sijaan tutkimusalueen etelä-lounaispuolelta löytyi koeruuduista hautojen ääriviivoja.

Kalmiston esineelliset haudat keskittyvät tutkitun alueen pohjoisosan, samoin rikottuihin hautoihin hautoihin kuuluneet irtolöydöt.

Heltingissä 5.10.1999 Anna-Liisa Hirviluoto

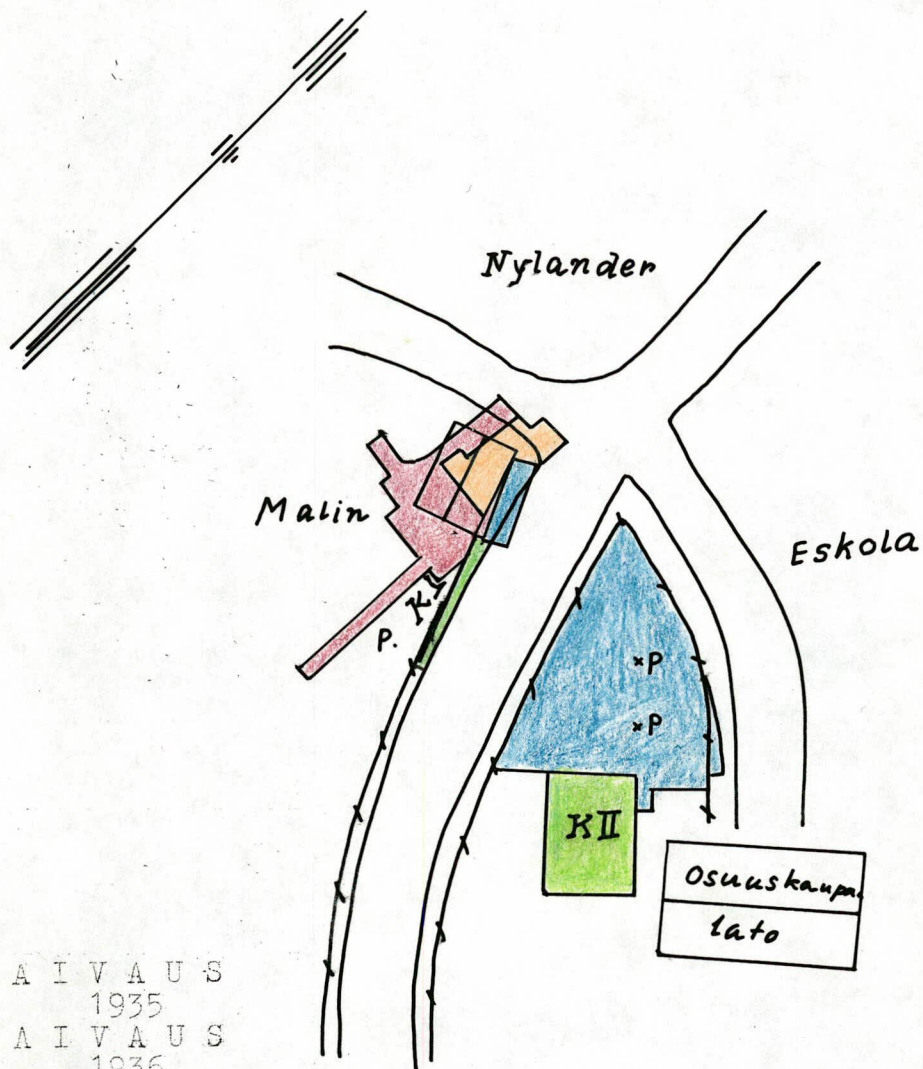
Diapositiiviluettelo

Kuvan numero	Aihe	Vuosi	Tekijä
D61591:1	Hauta I. Hiuslaite.	1978	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:2	Hauta I.	1978	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:3	Hauta I.	1978	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:4	Hauta I.	1978	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:5	Hauta I, hiuslaite.	1978	kuvaaja: Esa Suominen
D61591:6	Hauta I, hiuslaite.	1978	kuvaaja: Esa Suominen
D61591:7	Hauta I, hiuslaite in situ.	1978	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:8	Hauta I, hiuslaite.	1978	kuvaaja: Leena Tomanterä
D61591:9	Hauta I.	1978	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:10	Hauta I.	1978	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:11	Hauta I.	1978	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:12	Hauta I.	1978	kuvaaja: Esa Suominen
D61591:13	Hauta I, löytö in situ.	1978	kuvaaja: Esa Suominen
D61591:14	Hauta IV, löytöjä in situ.	1978	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:15	Hauta IV, löytöjä in situ.	1978	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:16	Hauta IV.	1978	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:17	Hauta IV, pronssispiraalikoristeita.	1978	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:18	Hauta IV, pronssispiraalikoristeita.	1978	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:19	Hauta IV, löytöjä in situ (mm. kupurasolkia).	1978	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:20	Hauta IV, löytöjä in situ.	1978	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:21	Hauta IV.	1978	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:22	Hauta IV.	1978	kuvaaja: Esa Suominen
D61591:23	Hauta IV.	1978	kuvaaja: Esa Suominen
D61591:24	Haudat I (oik.) ja IV (vas.).	1978	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:25	Hauta V.	1978	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:26	Hauta V.	1978	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:27	Hauta V.	1978	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:28	Hauta XIV.	1979	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:29	Hauta XIV.	1979	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:30	Hauta XIV (oik.).	1979	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:31	Yleiskuva haudoista.	1978	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:32	Yleiskuva alueesta.	1978	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:33	Kaivaukset käynnissä, aluetta kaivetaan.	1978	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:34	Esa Suominen valokuvaamassa.	1978	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:35	Yleiskuva alueesta.	1978	kuvaaja: Esa Suominen
D61591:36	Yleiskuva alueesta keväällä 1980.	1980	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:37	Yleiskuva alueesta keväällä 1980.	1980	kuvaaja: Anna-Liisa Hirviluoto
D61591:38	Kuva kaivausten yleiskartasta.	1981	kuvaaja: T. Syrjänen

Karttaluettelo

Karttatyyppi	Aihe	Mk	Piirtäjä	Koko	Sivunro
Yleiskartta	Kaivausalueiden sijainti	1:500		A4	12
Vaaituskartta	Pinta- ja pohjavaaitus	1:50	piirtänyt puhtaaksi P. Nykänen 1992	44 x 62 cm	13
Koostekartta	Kaivausalueet ja hautojen sijainti 1978–1979	1:50	A.-L. Hirviluoto, P.-L. Lehtosalo-Hilander, E. Rajala ja E. Suominen (piirtänyt puhtaaksi P. Nykänen 1992)	44 x 62 cm	14
Koostekartta	V:n 1978 haudat	1:10		62 x 127 cm	15
V:n 1978 tasokartta, originaali.	Taso 1.	1:10		A3	16
V:n 1978 tasokartta, originaali.	Taso 1.	1:10		A3	17
V:n 1978 tasokartta, originaali.	Taso 2, haudat 1 ja 4.	1:10		A3	18
V:n 1978 tasokartta, originaali.	Taso 2.	1:10		26 x 42 cm	19
V:n 1978 tasokartta, originaali.	Taso 2.	1:10		28 x 42 cm	20
V:n 1978 tasokartta, originaali.	Tasot 3 ja 4.	1:10		27 x 35 cm	21
V:n 1978 erikoiskartta, originaali.	Hauta 4.	1:1	P.-L. Lehtosalo-Hilander	62 x 200 cm	22
V:n 1979 tasokartta, originaali.	Taso 1, haudat 15 ja 18.	1:10	E. Rajala	A2	23
V:n 1979 tasokartta, originaali.	Taso 1, hauta XX.	1:10		A3	24
V:n 1979 tasokartta, originaali.	1. kerros, haudat 14, 16 ja 17.	1:10	Hirviluoto, Lindqvist ja Rajala	35 x 45 cm	25
V:n 1979 tasokartta, originaali.	Taso 1, ruudut L-M/7-8.	1:10	A.-L. Hirviluoto ja E. Rajala	A3	26
V:n 1979 tasokartta, originaali.	Taso 1, hauta 19.	1:10	E. Rajala	35 x 51 cm	27
V:n 1979 tasokartta, originaali.	Taso 2.	1:10	E. Rajala	A3	28
V:n 1979 tasokartta, originaali.	Taso 2, hauta 20.	1:10	E. Rajala	27,5 x 31,5 cm	29
V:n 1979 tasokartta, originaali.	Kerros 1 (haudat 12 ja 13) ja kerros 2 hauta 13.	1:10	A.-L. Hirviluoto	42 x 57,5 cm	30
V:n 1979 tasokartta, originaali.	Kerros 3, hauta 21.	1:10	A.-L. Hirviluoto	A3	31
V:n 1979 erikoiskartta, originaali.	Hauta 14.	1:1		42 x 85 cm	32

Yleiskartta
 Kaivausalueiden sijainti
 MK 1:500

- = K A I V A U S
1935
- = K A I V A U S
1936
- = K A I V A U S
1978
- = K A I V A U S
1979

25 m

Hollola, Untila
 Kirkkailanmäki

Hollola Untila 1979

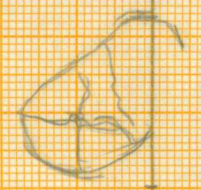
muutut 3-7/9-10

taso 1

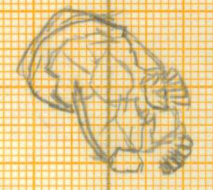
mk 1:10
kp 125

piirt. E. Rajala

haudat 15 ja 18

loput m

katoviivalla rajatut
alemmalta tasolta

kipsimöykyn loka
vanteen kaivetta puoppo

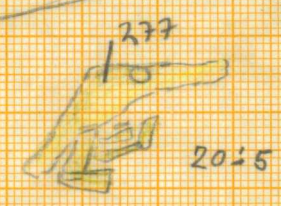
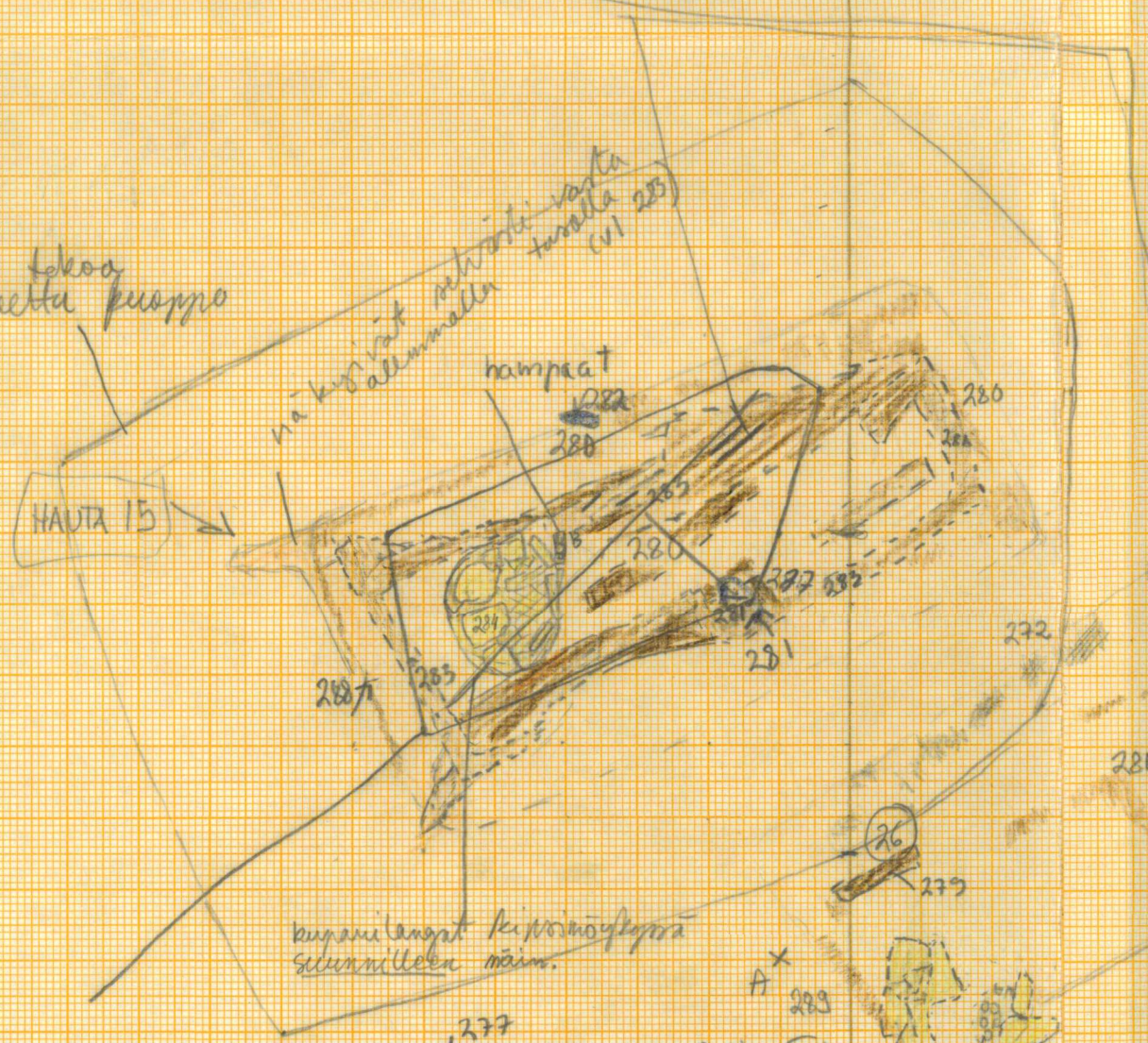
näkövinkit pohjoisesta
tunnilla (vi 225)

HAUTA 15

hampaat

kuparilangat kipsimöykyn
sittenilleen main.

kipsimöykky
-raa kallas, puuta

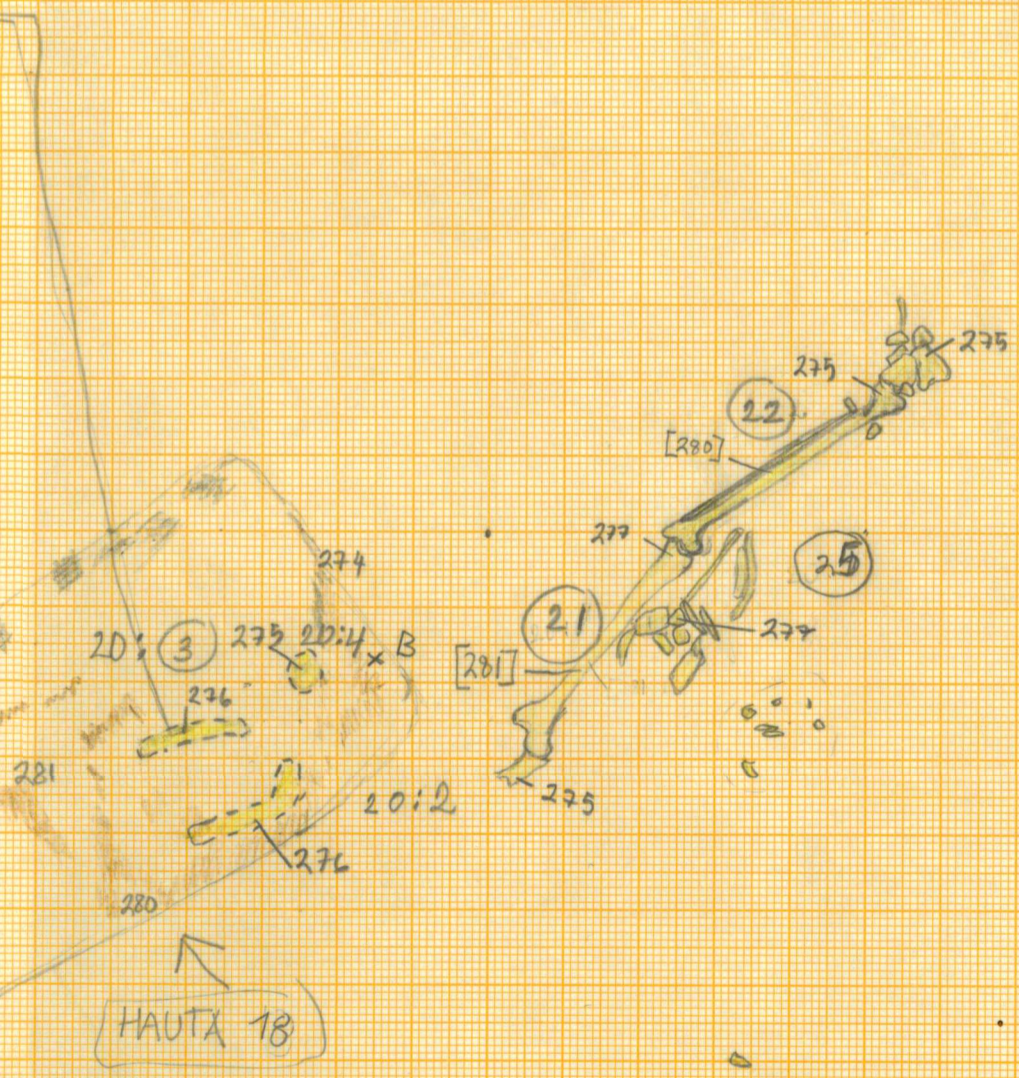

A* 283
20 ⑦

279 hampaita pu

HAUTA 18 PROFILII
A
2.82 2.83 2.85 2.86 2.85 2.8

muosella

[III] polyäckerout
(erin. löydet
21 ja 22)

5 2.85 2.85 2.84 2.83 2.83 2.82 2.81 2.82 B

Kuoli, Oulu 1975

ruudut
J-J/6-7

mk 1:10
kp 125

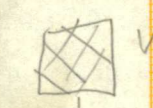
er
20.7.79
Tavo 1

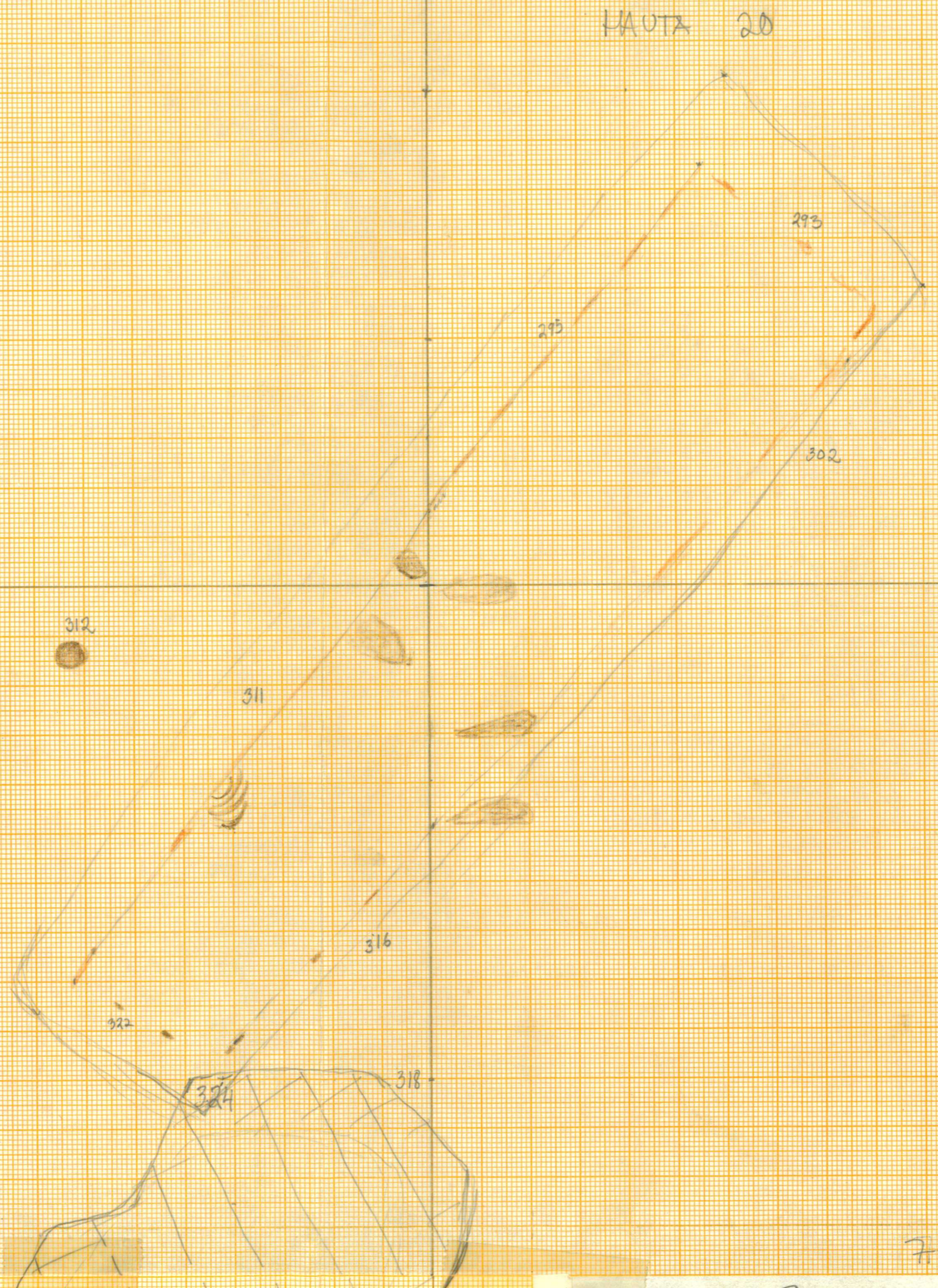
J

hautakuvio, tummaa maata,
kaivaus keskeytyihin
tähän tasoon

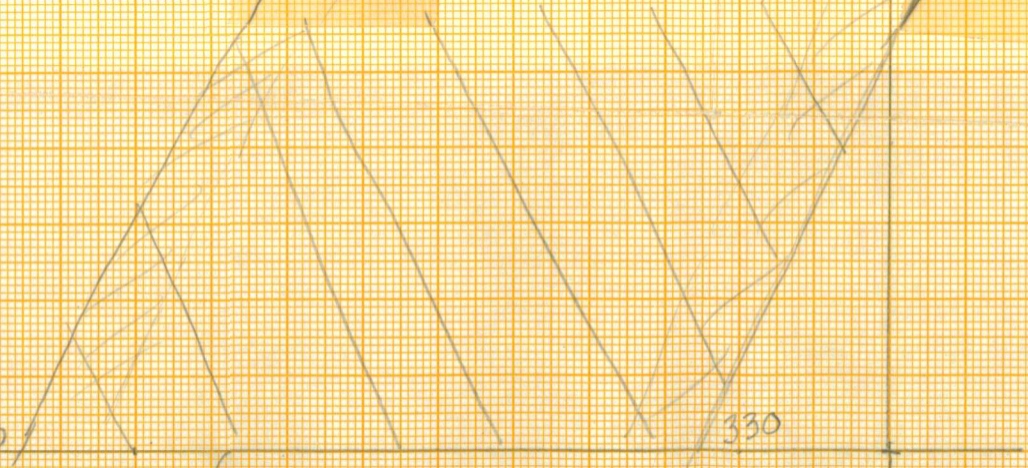

vaaleata liickkaa

343

330

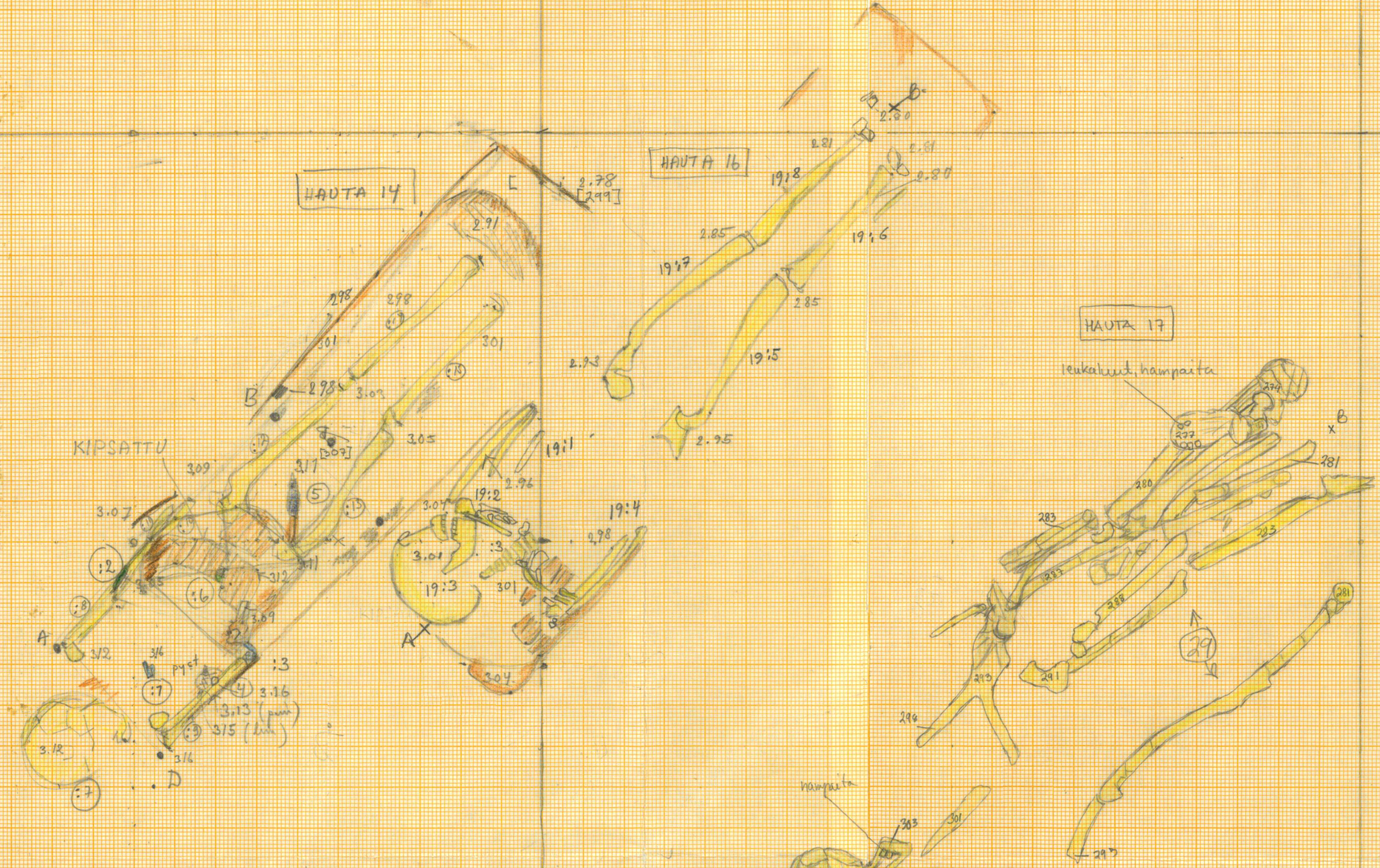
7

(2)

HOLLOLA, UNTILA 1979
I. KERROS
PIIRT. HIRVILUOTO
LINDQUIST,
RAJALA

1:10
KP-1.25

hauta 14ista
pohjaluvut

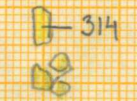
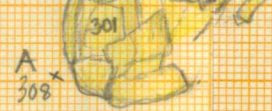

HAUTA 16

313 309 305 306 302 302 300 300 298 297 295 294 291 289 288 287 285 284 283

B = 1.78m

HAUTA 19 poljabinout

308 307 305 303 300 299 298 296 295 294 292 292 290 289 287 286 285 284 283

A

Q

182

7

HOLLOLA, UNTILA
KIRKK'AILANMÄKI

1979

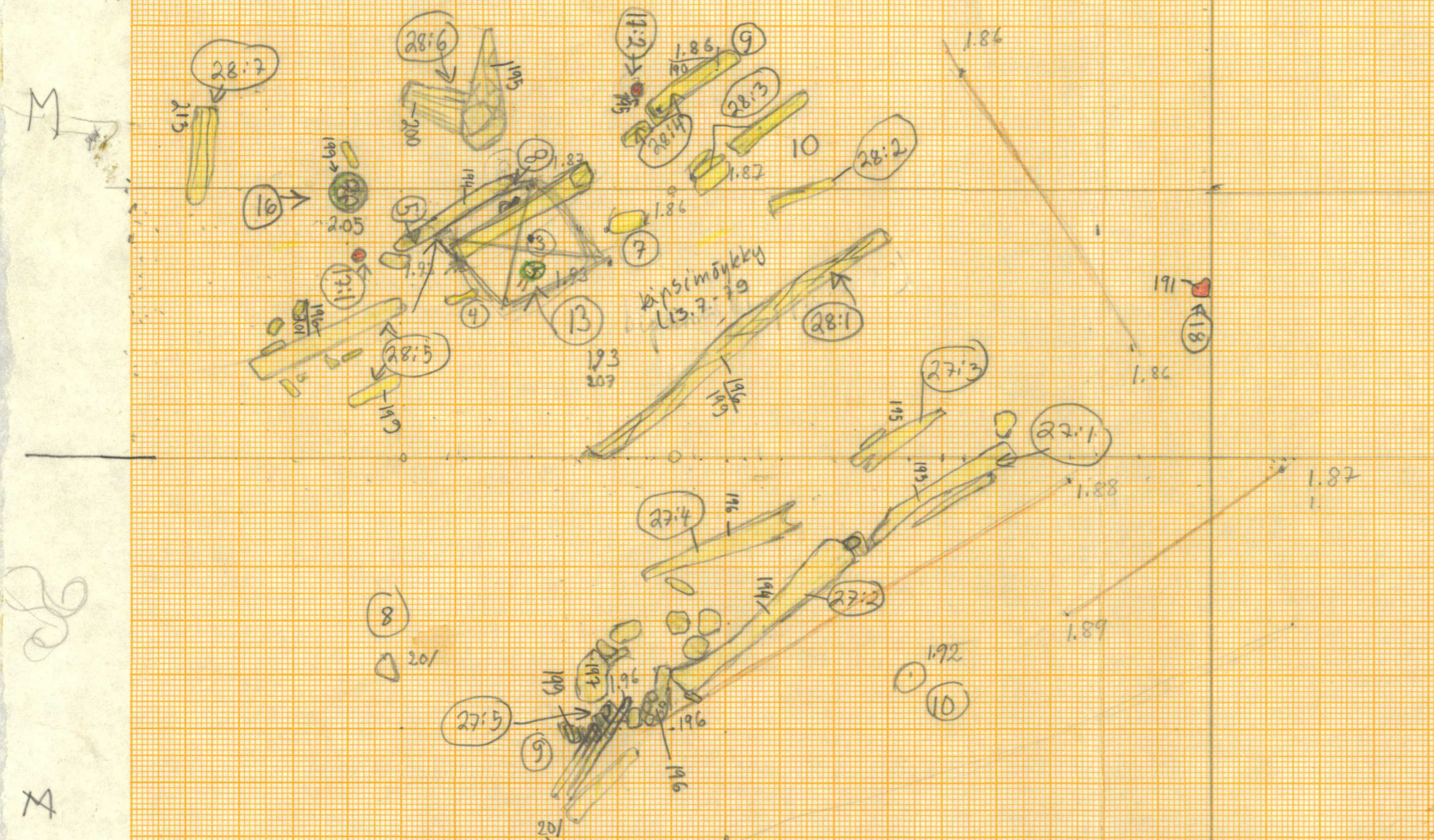
ruudut L-X/7-8

ma 1:10

taso 1

2p 125

mitt. A. Hirviluoto
E. Rajala

Handwritten scribble

Handwritten symbol

Hollola, Untila 1979

Hanta 19

muutu J-J 10

mk 1:10

kp 125

Erjok 237-78

○ rundingissa J 10
kuukarvoja, jotka
jätetty paikalleen, mut. myös
tuolta koulusta

myös Hanta 19 jätetty
paikalleen

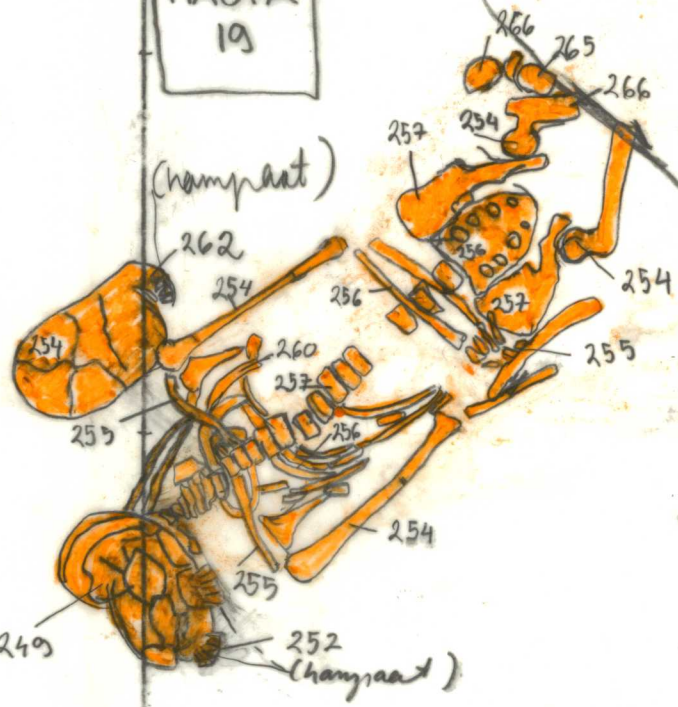
tavo 1

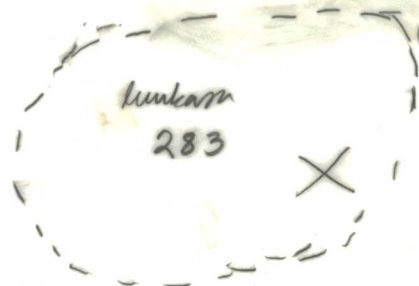
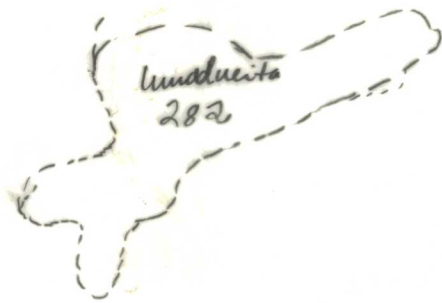
VANHA
PERUNA KUOPPA

HAUTA
19

(hampaat)

7

alasp. kauhun
löyhä 23 jätetty
mukaan

MOLLOLA UNTILA 1979

muuttu H-3/9-10

tavo 2

↑ mk 1:10
kpi 1:25

24.7-79
E. Rajala

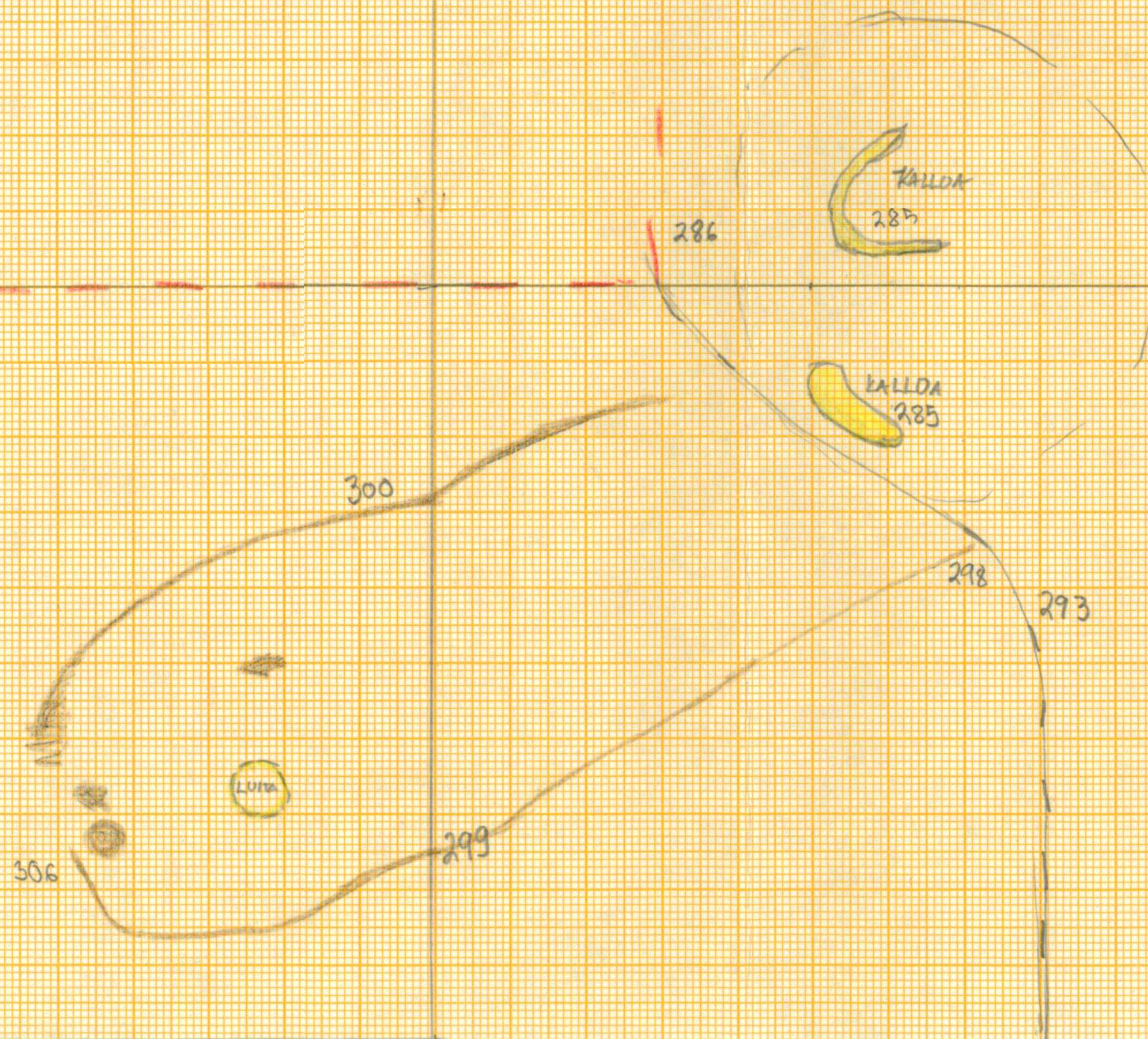
luukkampi

alue jätetty
tähän tasoon

luukkasat on paikoillaan
samoin hautakuvio
(muovi laitetta hautakuvion
päälle)

luukkampi

kalto

J

H

Hollola, Untila 1979

J-7/6-7

mk 1:10

bp 125

ER

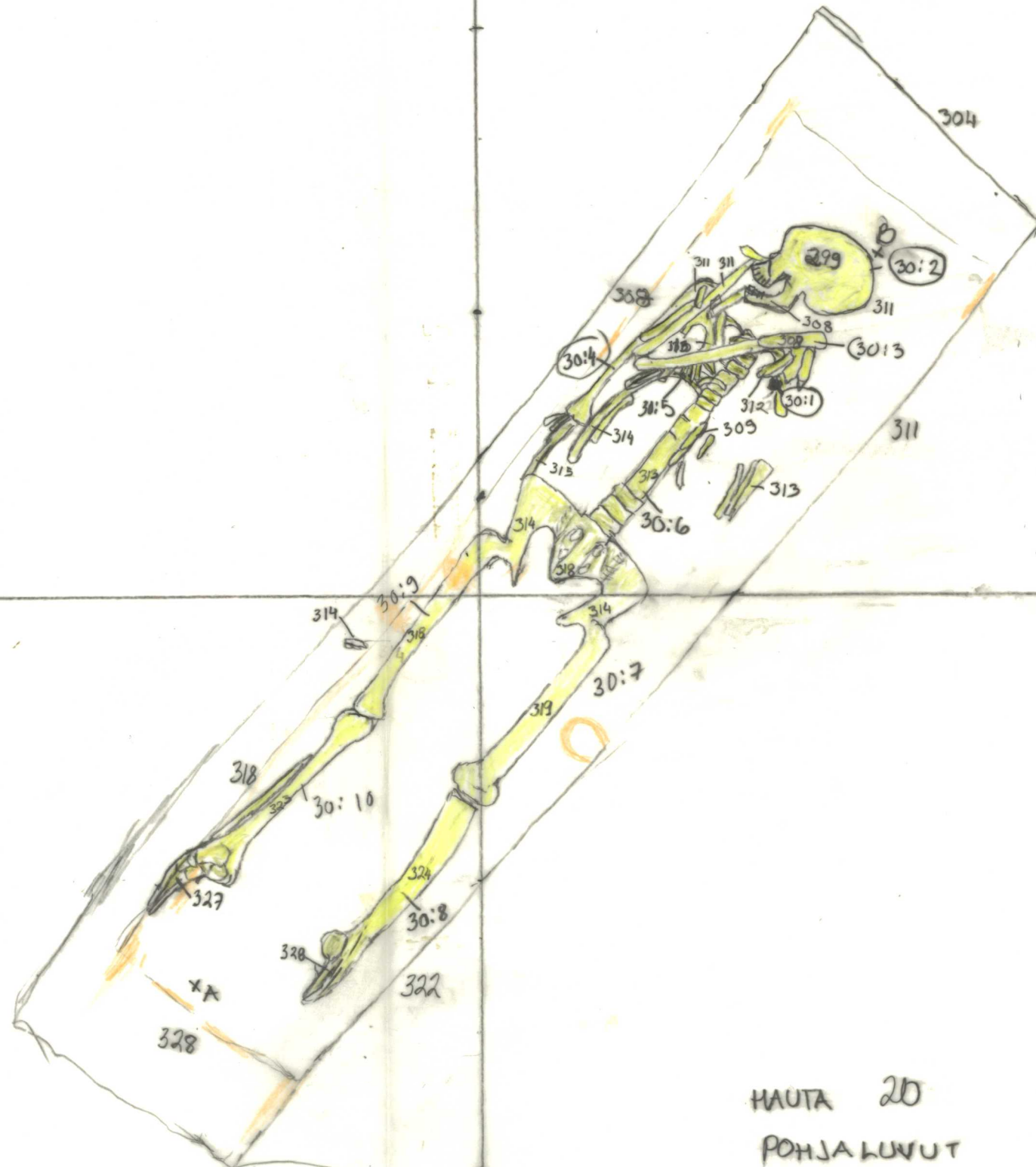
23.7.79

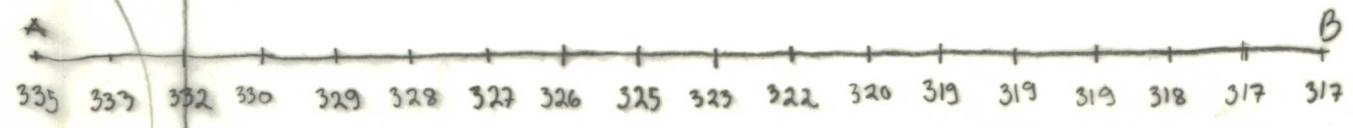
Taso 2

Pöytäluut E. Rajala

HAUTA 20

HAUTA 20
PÖYTA LUUT

6

7

(29)

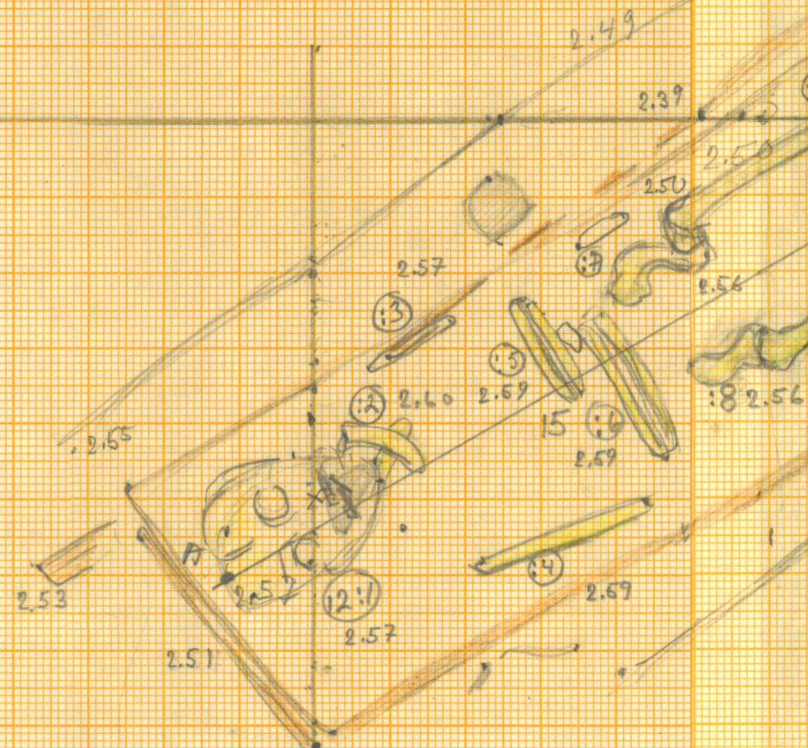

HOLLOLA, UNTILA KIRKK'AILANMÄKI 1979

1. KERROS

1:10

A-L. HIRVILUOTO

A
2.67 2.68 2.67 2.66 2.65 2.65 2.64 2.64 2.63 2.63 2.62 2.63 2.61 2.59 2.57

7

HOLLOLA, UNTILA 1979

HAUTA 13

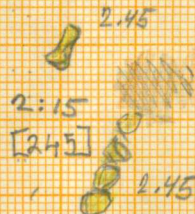
2. KERROS

1:10

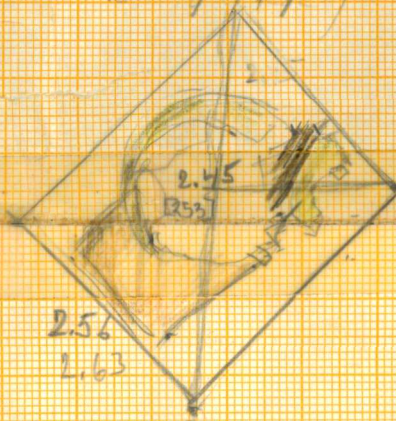

[11] hauta 13:sta
pohjaluvut

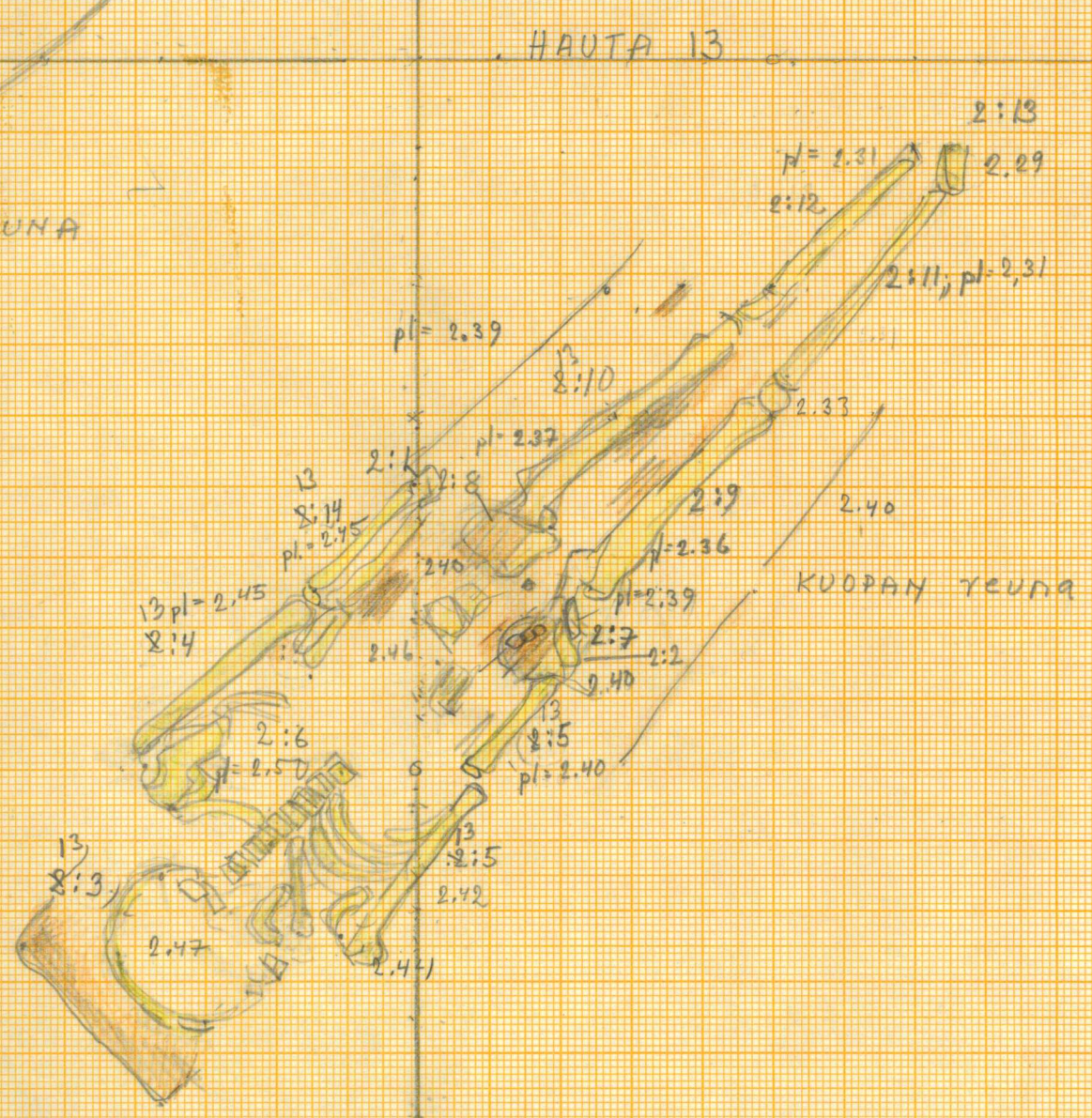
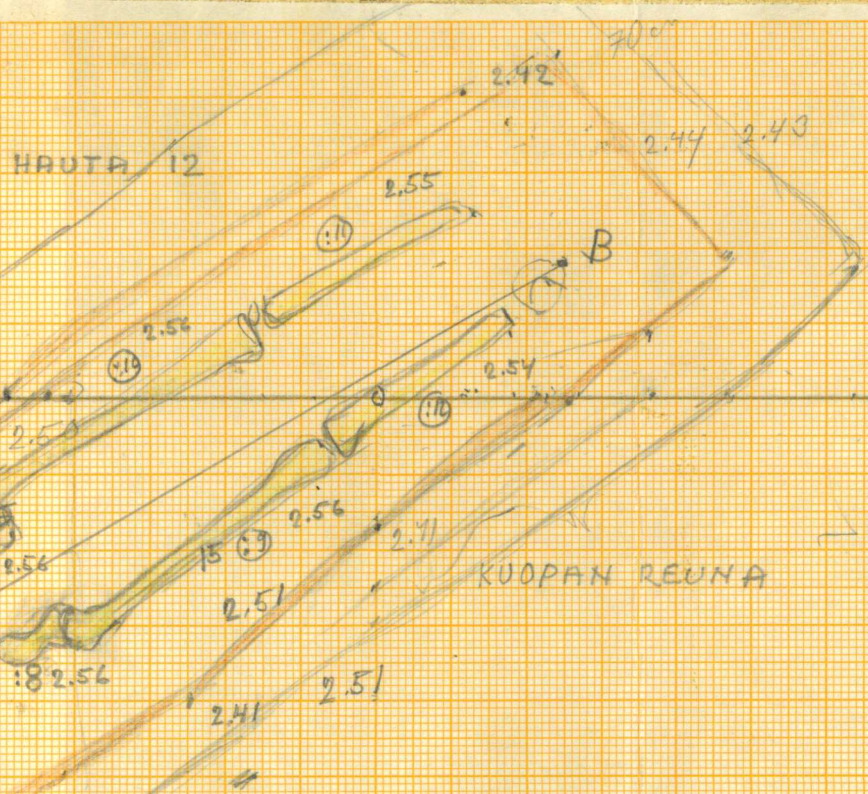
HAUDAN 13 POHJA

KIPSIMÖYKKY

30

8

2.70

(30) 9

HOLLOLA UNTILA 1979

RUUTU J8

mk 1:10

kp 125

KOLMAS KERROS

PIIRT.A-L.HIRVI/LUOTO

23.7.79

J

HAUDAN 21
profili

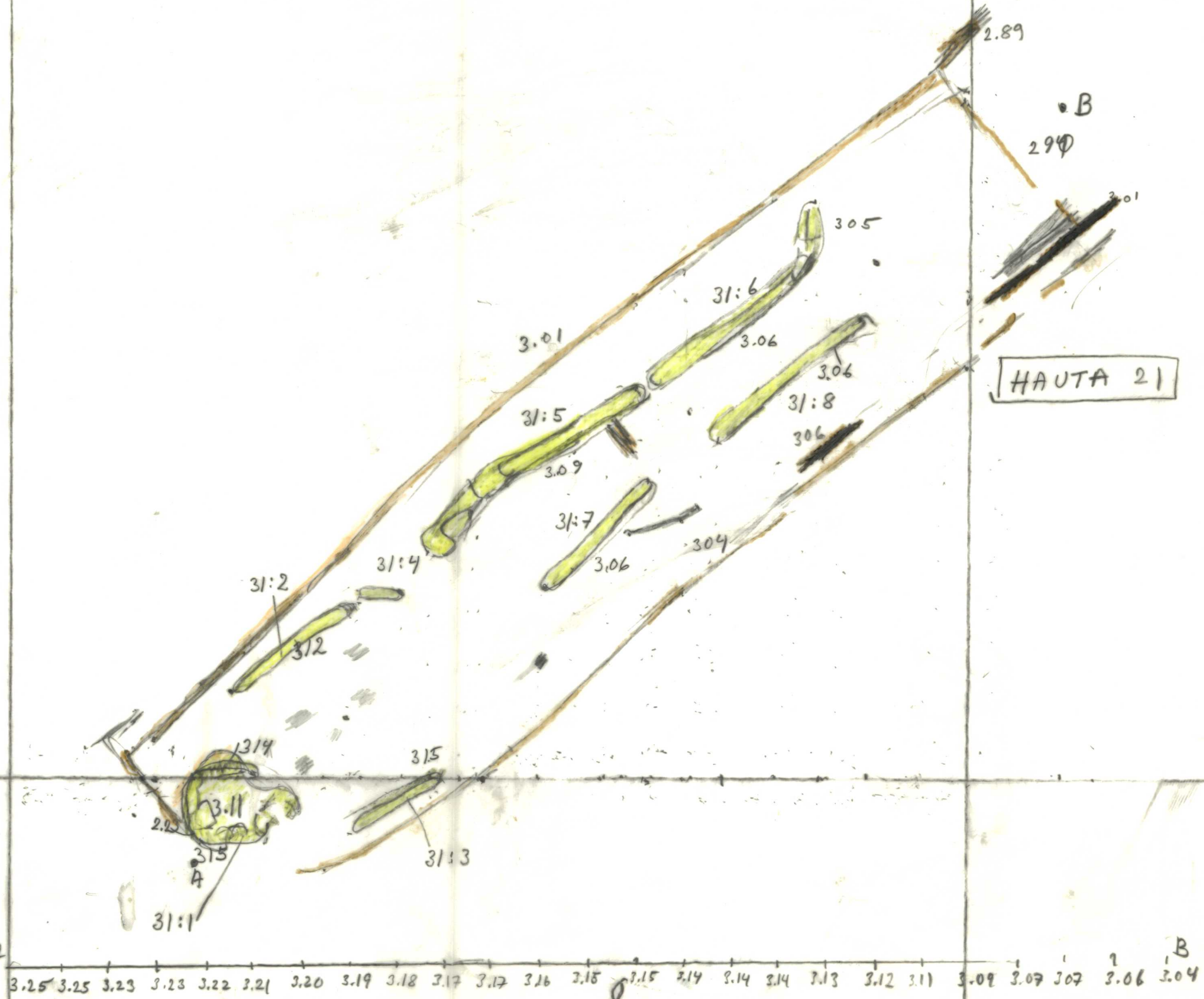
A

3.25 3.25 3.23 3.23 3.22 3.21 3.20 3.19 3.18 3.17 3.17 3.16 3.15 3.15 3.14 3.14 3.14 3.13 3.12 3.11 3.09 3.07 3.07 3.06 3.04

8

B

31

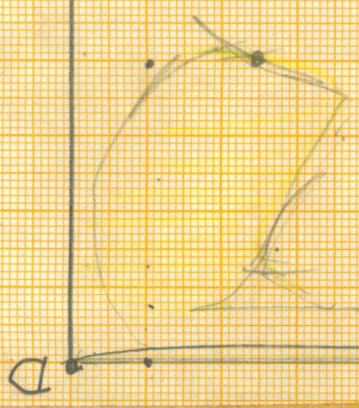
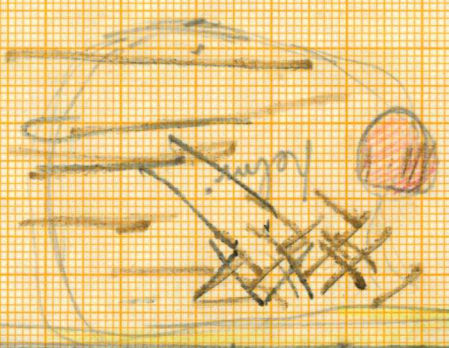
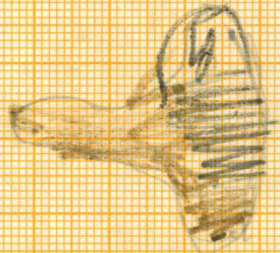

HOLLOLA, UNTILA 1979

HAUTA 14.

1:1

ERIKOISKARTTA

Korinva

Korinva

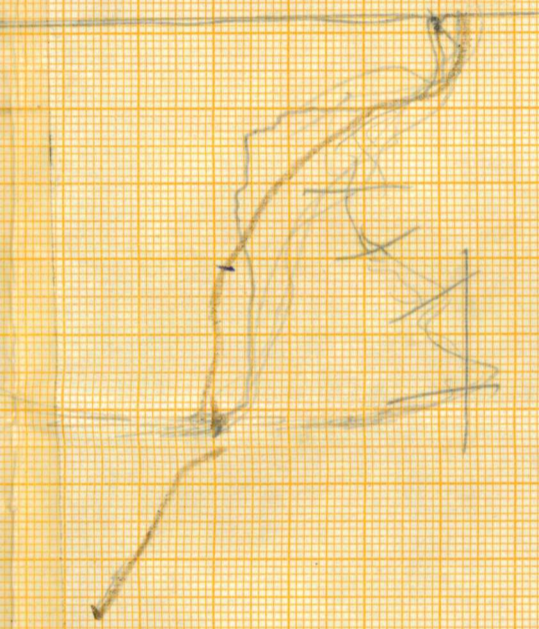
Korinva

Korinva

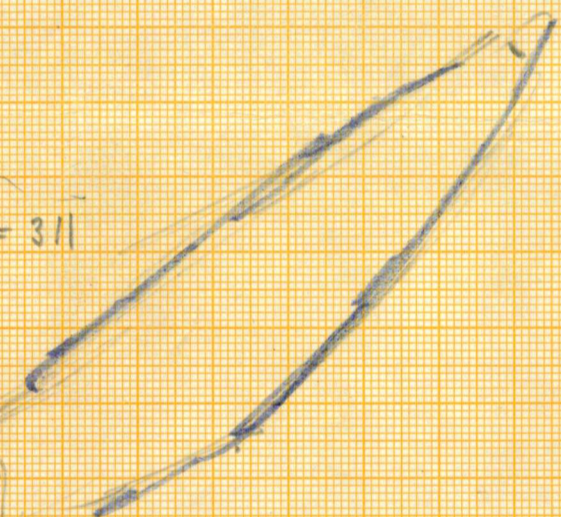
3

30 30

B

II: (5) P. = 311

7

D

9E

(32)

HOLLOLA KIRKKAILANMÄKI 1978

Yleistuva.

Yleistuva.

HOLLOLA KIRKKAILANMÄKI 1978

Yleiskuva kaivausalueesta.

Yleiskuva.

Hollola Suokorlan maa

Yleiskuvia.

Hollola, Kirkk'aitanmäki 1978

↓ hauta IV

↑ hauta I

Hauta I

Hauta I, pääkallo ja
arkun päättyneen esolta

Hauta I

Hallola, Hirkk'ailanmäki 1978

Hauta 7 kuvassa vasemmalla,

Hauta 7 takes kokonaan
esiin kaivettuna,
Esa Suominen 1978

Hauta 7 vaiheessa, jal-
loin pätkällä ja kanto-
paanien toimen pää oli
mäkyvissä

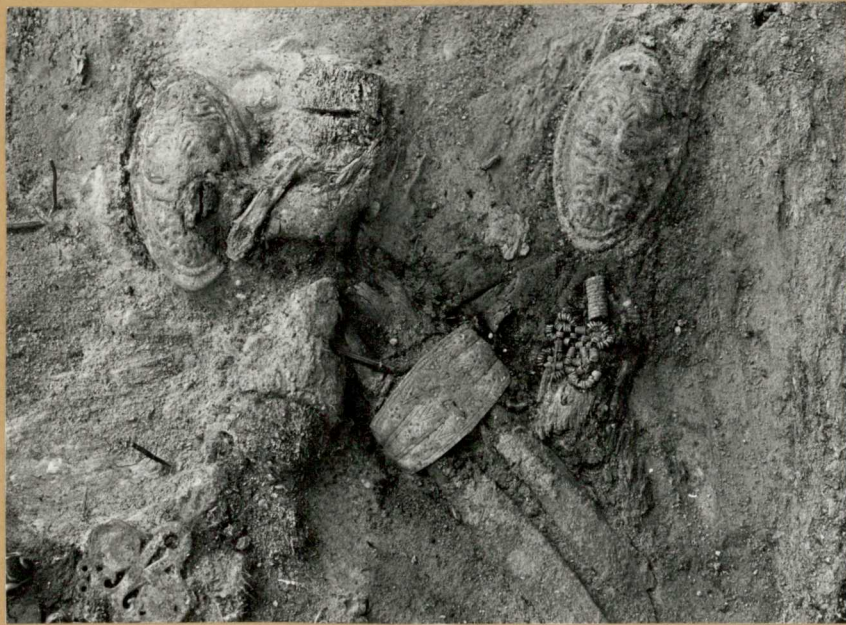
Hauta 7: m pääpuoli, kuvassa
erottuvat selvästi pantopään
kädenriizat ja poikkipuu,
jota vasten pääläsi ja
mitturan yläosa olivat puus-
tumeina.

Hauta 7, hautaus-
kattamesta tupesta
osa säilynyt vä-
häiset palaset rann-
merenkaiden kohal-
la.

Hollola Kirkkailanmäki 1978

Haudan IV hauta-antimie

Hollola Kirkkailanmäki 1978

Hauta IV

Hauta IV

Hauta IV

Hauta IV

Haudan IV pronni-
spiraalikonsteita.

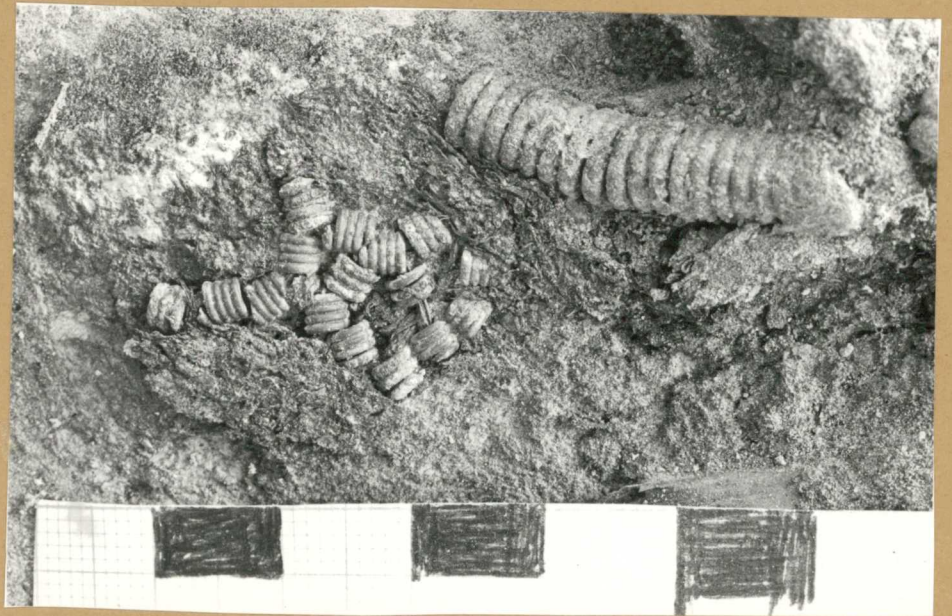

Haudan IV esineistöä.

Haudan III
erinistöä

Haudan IV pronni-
spiraalikornisteita.

Hollola, Kirsikk' aivanmäki 1978

1978

Yleistuva alueesta.

Yleistuva

HOLLOLA KIRKKAILANMÄKI

Alue I

Fynd nr KM 10137:4

Bränt material. Vikt 1051,9 g, varav 642,3 g (61%) har bestämts. Frgstorlek max. 7,3 cm. Fragmenten är delvis blåvita (dåligt förbrända) men de flesta av fragmenten är vita och totalförbrända. Framför allt är de långa rörbenen ofullständigt förbrända.

Inga djurben kunde noteras bland fragmenten.

Homo: 642,3 g best. frag.

Os frontale 5 frag, Os parietale 52 frag, Os occipitale 19 frag, Os temporale 4 sin, 4 dx, 19 sin/dx frag, Os sphenoidale 5 frag, Maxilla 2 frag, Radix 19 frag. (4 Pm, 4 M), Skalltak 111 frag, Cranium övrigt 9 frag, Mandibula 13 fragment.

210,9 g har bestämts till craniet.

Costae 54 frag, Vertebrae cervicales 2 frag, Vertebrae thoracicae 8 frag, Vertebrae lumbales 4 frag, Axis 1 frag, Atlas 3 frag, Vertebrae 8 frag., Scapula 1 frag, Humerus 3 sin frag. (1 caput humeri, 2 trochlea humeri), 2 dx frag. (distala delen), 4 frag.(diafys), Ulna 1 sin, 3 sin/dx frag. (diafys), Radius 1 sin (distal del), 1 dx (distal del), 1 frag. (diafys), Radius/Ulna 6 frag. (diafys), Femur 16 frag. (14 diafys, 1 caput femoris, 1 distal del), Tibia 16 frag. (diafys), Os coxae 5 frag, Os metacarpale 2 1 sin frag, Os metacarpale 3 1 dx frag, Os metacarpale, 3 fragment från distala delen, Os metacarpale/Os metatarsale 14 frag, Os lunatum 1 frag, Os capitatum 1 dx frag, Os trapezium 1 dx frag, Phalanx I M/P 2 frag, Phalanx II M/P 5 frag, Phalanx I /II M/P 3 frag, Phalanx III M/P 3 frag, Ossa longa 267 fragment.

Kön: ----

Ålder: 24-35 år, Adultus: tunna skalltaksfragment, öppna suturer, inga öppna epifysytter kunde noteras bland de långa rörbenen.

Mind: 1 individ.

HOLLOLA KIRKKAILANMÄKI

Luukätkö 1 Ruutu 8 M

Fynd nr 20450

Obränt material, vikt 169,8 g, varav 163,8 g (96%) har bestämts.

365,9 g var eldskadade. Av de benen har 302,9 g (83%) bestämts. Förbränningen har varit mycket dålig och inte en enda fragment är väl förbränt.

Obränt material, Homo: 163,8 g best. frag.

Os occipitale+Os parietale 1 frag, Os temporale, 1 dx pars petrosa, Os frontale 1 frag, Os occipitale 4 frag, Os temporale 1 frag, Os sphenoidale 1 frag, Skalltak 28 frag, Cranium övrigt 2 fragment.

55,6 g har bestämts till craniet.

Atlas 1 frag, Axis 1 frag, Vertebrae thoracicae 1 frag, Humerus 1 dx frag. (distal del), Femur 1 dx, 1 sin frag. (distala del), Tibia 1 dx, 1 sin frag. (proximala del), Sacrum 2 frag, Calcaneus 1 sin, 1 dx frag, Talus 1 sin frag, Os lunatum 1 dx frag, Ossa longa 2 fragment.

Eldskadat material, Homo 302,9 g best. frag.

Os frontale 1 sin, 1 dx frag, Os parietale 2 frag, Os occipitale 2 frag, Os temporale 2 frag, Skalltak 92 frag.

45,4 g har bestämts till craniet.

Costae 16 frag, Vertebrae cervicales 4 frag, Vertebrae 4 frag, Radius 1 frag. (proximal del), 1 frag. (diafys), Femur 13 frag. (diafys), Tibia 1 dx frag, 1 frag. (diafys), Ossa longa 312 frag, Phalanx I M 1 frag, Phalanx II M 5 frag, Phalanx I/II P 1 fragment.

De eldskadade och obrända benen kommer med högsta sannolikhet från samma individ. En del av fragmenten (skalltak) har obränt insida men eldskadade utsida.

Kön: Man, Margo supraorbitalis rund och mycket kraftig, trigonum supraorbitale är kraftig.

Ålder: 20-24 år, (Juvénili) på insidan av femur (obränt) syns fortfarande "epifyslinje", diafysen och metafysen är inte helt sammanvuxna.

Hollola, Kirkkailanmäki

Alue II

Fynd nr 10137:6

Bränt material. Vikt 1.211,7 g, varav 806,7 g (66,5%) har bestämts. Frgstorlek max. 9,0 cm. Fragmenten är svarta, blågråa och uppvisar ofullständigt förbränning. Framför allt är de långa rörbenen dåligt förbrända.

Fem fiskben kunde noteras bland de brända benen.

Homo: 806,5 g best. frag.

Os occipitale 4 frag, Os parietale 13 frag, Os frontale 4 frag, Os temporale 1 dx, 1 sin pars petrosa, 20 sin/dx frag, Os zygomaticum 1 sin frag, Maxilla 6 frag, Skalltak 96 frag, Cranium övrigt 10 frag, Mandibula 10 fragment, Radix 18 fragment. 182,3 g har bestämts till craniet.

Atlas 2 frag, Vertebrae cervicales 10 frag, Vertebrae thoracicae 6 frag, Vertebrae lumbales 2 frag, Vertebrae 25 frag, Costae 98 frag, Scapula 1 sin, 1 dx, 3 sin/dx frag, Humerus 1 sin (proximal del) frag, 3 frag (distala delen) 4 frag. (diafys), Ulna 1 sin frag. (distal del), 1 frag. (diafys), Radius 1 sin frag (prox. del) 1 frag (caput radii), 1 frag (diafys), Femur 2 dx frag (proximal del), 1 sin frag. (distal del), 26 frag. (diafys), Tibia 1 sin frag, 1 frag. (proximal del) 1 frag. (distal del), 4 frag (diafys), Fibula 3 frag. (diafys), Patella 1 sin frag, Talus 2 dx frag, Ossa longa 215 frag, Os metacarpale 2, 1 sin frag, Os metacarpale 3, 1 sin frag, Os metacarpale 1 frag. (diafys), Os metacarpale/os metatarsale 4 frag, Os metatarsale 1 frag. (diafys), Os hamatum 1 sin frag, Os capitatum 1 sin frag, Os lunatum 1 sin frag, Os triquetrum 1 sin frag, Phalanx I M/P 3 frag, Phalanx II M/P 4 frag, Phalanx III M/P 1 fragment.

Kön: Man , arcus superciliaris kraftig och upphöjd.

Ålder: Adult, långa rörbenen är tjockväggiga och hör till vuxen individ, tjocka skalltaksfragment.

Mind: 1 individ.

Esox Lucius (Gädda, Hauki): 0,2 g best. frag.

Os pharyngeus 2 frag, 3 vertebrae fragment.

2 tibia fragment uppvisar s.k. Harris Lines. Linjerna på benen har uppstått antingen på grund av näringsbrist eller sjukdom. Linjerna är bevis på att individens tillväxt har stannat under sjukdomen eller under den tiden när individen har lidit av näringsbrist.

HOLLOLA KIRKKAILANMÄKI

Alue II (H VI -VIII väliltä, peitemaasta)

Fynd nr 10137:9

Obränt material 1,8g, allt har bestämts. Bränt material, vikt 165,2 g, varav 113,2 g (68,5%) har bestämts. Frgsorlek max. 4,5 cm. Fragmenten är gråvita men några enstaka fragment är ofullständigt förbrända.

Ett fragment av djurben kunde noteras bland de brända benen.

Obränt material består helt av människoben, 1,8 g.

Costae 1 frag, 2 tandfrag. (1 Pm, 1 C), ett fragment från ett långt rörben.

Bränt material, Homo 113 g best. frag.

Os temporale 1 dx processus mastoideus, 1 sin/dx frag, Skalltak 10 frag, Cranium övrigt 1 fragment.

13 g har bestämts till craniet.

Scapula 1 dx frag.(cavitas glenoidales), Os coxae 1 sin frag. (acetabulum och tuber ischidicum), 3 sin/dx frag, Costae 15 frag, Vertebrae thoracicae 2 frag, Vertebrae 3 frag, Radius 1 frag. (diafys), Femur 4 frag. (diafys), Patella 2 frag, Tibia 1 frag, Os metatarsale 5 1 sin frag, Os metacarpale 1 1 frag, Phalanx II M/P 1 frag, Ossa longa 57 fragment.

Kön: Man, kraftig och utdragen processus mastoideus.

Ålder: Adult, långa rörbenen tillhör vuxen individ.

Mind: 1 individ.

De obrända och de brända benen kan tillhöra ihop. Processus mastoideus är svart och är inte väl förbränt.

Ett fragment av djurben noterades: Ovis aries (Lammas) 1,8g

Ett fragment från os metatarsale. Fåret har varit väldigt ung kanske till och med nyfödd.

Metod

Vid undersökningen har fragmentens färg samt grad av förbränningen noterats.

Fragmenten har vägts. Storleken på de största fragmenten i anläggningen har angivits.

Efter att jag hade konstaterat fragmentens fysikaliska egenskaper utförde jag följande arbetsmoment:

1. Utsortering av de fragment, som har kunnat bestämmas till benslag och art. Dessa bestämningar har kontrollerats med hjälp av den komparativa samlingen vid Osteologiska Forskningslaboratoriet i Ulriksdal.
2. Nästa steg var att registrera fragmenten efter art och benslag, samt närmare ange var på benen fragmenten hade suttit. Höger (dexter - dx) och vänster (sinister - sin) har bestämts i den mån det varit möjligt.
3. Ossa longa utgör egen grupp som består till största delen av diafysfragment från långa och korta rörben. Osså longa- långa och korta rörben är en grupp dit extremiteternas ben tillhör med undantag för handrotens och fotrotens ben.
4. De bestämda fragmentens vikt har angivits/samt jag anger hur mycket fragmenten från kraniet vägde.

5. Kön- och åldersbestämning har utförts, där möjlighet funnits.
Könsbestämningarna i detta materialet har utförts på kraniefragment eftersom andra för könsbestämning lämpliga delar som t.ex. caput femoris eller caput humeri var så fragmentariska att de gick inte att mäta.

På kraniet har i huvudsak fragment av os frontale, os occipitale och os temporale använts eftersom de uppvisar klara sekundära könskaraktärer. (Gejvall 1948)

Åldersbestämningarna har utförts i huvudsak på skalltaksfragment, men även de postkraniala fragmenten har använts. Metoden att använda suturasammanväxningar ha Martin 1928 utvärderat. Acsádi och Nemeskéri har utvecklat metoden 1970. Det har visat sig att suturasammanväxningar är individuella och därför bör man ha vida överlappningar mellan åldersgrupper. Det är bra att kombinera metoden med andra ålderskriterier som t.ex. förhållandet mellan tabula interna/externa och diploé. Med åldern blir diploé-skiktet tjockare och tabula interna/externa tunnare.

MIND - beräkning d.v.s. beräkning av minsta säkerställda antal individer, har utförts grav för grav. Vid beräkning har olika benslag använts. Om två fragment av samma slag eller stor åldersskillnad mellan fragment förekommer, har två individer konstaterats föreligga i anläggningen.

FÖRKORTNINGAR OCH ORDLISTA

best.	bestämt
dx	dexter - höger
f. - frg. - frag.	fragment
g	gram
nr	nummer
sin	sinister - väster

Axis	2:dra halskota
Calcaneus	Hälben
Clavicula	Nyckelben
Costae	Revben
Cranium	Skalle
Cranium övr.	Skallbenen utom skalltak, överkäke
Carpometacarpus	Mellanhand/handrot (hos fågel)
Diafys	Rörbenets mittparti
Diploé	Den spogiösa benvävnaden mellan kraniets kompakta yttre och inre väggar
Ectocranial	Skallens utsida
Endocranial	Skallens insida
Epiphys	Ledände
Femur	Lårben
Fibula	Vadben
Humerus	Överarmsben
Mandibula	Underkäke
Margo supraorbitalis	Ögonhålans kant
Maxilla	Överkäke
Metacarpale	Mellanhandsben
Metatarsale	Mellanfotsben
Os coxae	Höftben
Os frontale	Pannben
Os parietale	Hjässben
Os temporale	Tinningben
Os sphenoidale	Kilben

Cranium

Os occipitale	Nackben
Os zygomaticum	Okben
Os sacrum	Korsben
Os triquetrum	Trekantiga benet (i handroten)
Os capitatum	Huvudbenet (i handroten)
Os trapezium	Det stora mångkantiga benet (i handroten)
Os trapezoideum	Det lilla mångkantiga benet (i handroten)
Ossa longa	Långa och korta rörben
Patella	Knäskål
Phalanx manus	Fingerben
Phalanx pedis	Tåben
Processus mastoideus	Vårtutskottet på tinningbenet
Postkraniala skelettet	Skelettet utom skallens ben
Protuberantia occipitalis externa	Utskjutande muskelfäste på utsidan av nackbenet
Proximal	Den närmast kroppen belägna delen av ett ben
Radius	Strålben
Radix	Tandrot
Sesamoidea	Benbildat
Sutura	Söm mellan skallben
Synostos	Sammanväxning mellan ben
Tabula externa	Den yttre kranieväggen uppbyggd av kompakt ben
Tabula interna	Den inre kranieväggen uppbyggd av kompakt ben
Talus	Språngben
Tibia	Skenben
Ulna	Armbågsben
Vertebrae cervicales	Halskotor
Vertebrae thoracicae	Bröstkotor
Vertebrae lumbales	Ländkotor

Alces alces	- älg
Canis familiaris	- hund
Equus caballus	- häst
Bos taurus	- ko
Ovis aries	- får
Capra hircus	- get
Sus domesticus	- svin
Aves species	- fåglar
Pisces species	- fiskar
Phocidae	- säl